

- низький рівень дієвості ОМС у частині мобілізації фінансових ресурсів шляхом розміщення коштів бюджету міста на депозитних рахунках в установах банків, про це свідчить незначна частка таких доходів у структурі доходів місцевих бюджетів (лише 0,07 %);
- за умов прийняття нового бюджетного кодексу України продовження практики визначення обсягів трансфертів місцевим бюджетам без урахування показника результативності трансфертної політики, зокрема середньодушового показника валової доданої вартості регіонального продукту;
- приналежність територіальної громади міста до регіонів-реципієнтів, які підкреслюються обсягами дотацій вирівнювання, частка якої у 2011 р. становила 34,83 % [5];
- недосконалість методики оцінювання соціально-економічного розвитку міста (регіону) за умови виділення трансфертів, зокрема не врахування показників щодо оцінювання діяльності місцевих органів влади в частині наповнення бюджетів на регіональному рівні.

Отже, в контексті прийняття нового бюджетного кодексу (2010 р.) важливою особливістю фінансової незалежності місцевого самоврядування залишається її відносний характер. Проте, на нашу думку, трансферти є економічно виправданими за умов неспроможності органів влади різних рівнів рівномірно організувати корисність місцевих суспільних благ і послуг, а через оподаткування досягнути фіскальної еквівалентності, тобто привести у відповідність коло користувачів благами і послугами і тих, хто платить податки до бюджету відповідного рівня.

Разом з тим, забезпечення фінансової незалежності дало б змогу підвищити ефективність діяльності місцевого самоврядування з метою повнішого задоволення потреб і реалізації інтересів територіальних громад.

Висновки. Узагальнення практики та проблематики існуючої системи формування місцевих бюджетів України дає змогу зробити висновки про те, що для зміцнення їх доходної частини необхідно:

- враховувати рівень податкових надходжень у розрахунку на одиницю виробленої в регіоні валової доданої вартості;
- підвищити роль органів місцевого самоврядування та податкової служби у легалізації доходів місцевих підприємств з метою наповнення доходної частини місцевих бюджетів податковими надходженнями;
- удосконалити порядок мобілізації доходів до місцевих бюджетів шляхом спрощення процедури сплати податків до бюджету, зокрема припинення практики щорічного перевідкриття органами Державної казначейської служби рахунків, призначених для зарахування бюджетних надходжень та зменшення кількості таких рахунків;
- розширити перелік неподаткових платежів, які запроваджуються за рішенням місцевих рад, і надати право органам місцевого самоврядування регулювати їх розміри та встановлювати порядок їх сплати;
- удосконалити практику сплати податку на нерухомість, який є потенційним джерелом диверсифікації доходів місцевих бюджетів в Україні.

Оскільки ми порушили лише окремі аспекти формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, то наголосимо, що потребують подальших наукових розвідок перспективні напрями диверсифікації доходних джерел регіональних органів влади.

Література

1. Бюджетний кодекс України. – Харків : Вид-во "Одісей", 2010. – 128 с.
2. Луніна І.О. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / І.О. Луніна, О.П. Кириленко, А.В. Лучка та ін. / за ред. д-ра екон. наук І.О. Луніної; НАН України. – К. : Вид-во Ін-ту екон. та прогнозу, 2010. – 320 с.
3. Пилипів В. До питання про федералізацію України: проблеми забезпечення бюджетної самодостатності регіонів / В. Пилипів // Економіка України : політико-економічний журнал. – К., 2011. – № 3. – С. 26-34.
4. Показники виконання Державного бюджету України за 2010 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main>.
5. Рішення Нововолинської міської ради Волинської області від 30.XII.2010 р., № 4/37 "Про міський бюджет на 2011 рік". [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.novovolynsk-rada.gov.ua/download/pish_rady/2010/4/34.30.12.2010.htm.

Румянцева Г.И. Современное состояние и проблемы формирования доходов местных бюджетов в Украине

Рассмотрены сущность и структура финансовых ресурсов органов местного самоуправления. Проанализирована роль налогов, неналоговых поступлений и трансфертов в формировании доходов местных бюджетов Украины. Предложены основные направления диверсификации доходов местных бюджетов Украины.

Ключевые слова: диверсификация, доходы, местный бюджет, органы местного самоуправления.

Rumyantseva H.I. Modern state and problems of the form of the local budgets in Ukraine

Essence and structure of financial resources of organs of local self-government is considered. The role of taxes is analysed, untax receipts and transfers in forming of profits of local budgets of Ukraine. Basic directions diversification of profits of local budgets of Ukraine are offered.

Keywords: diversification, profits, local budgets, organs of local self-government.

УДК 336.71.078.3 Доц. О.І. Скаско, канд. екон. наук – Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи НБ України

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОСИСТЕМНОГО КОНТРОЛЮ В БАНКАХ

Розглянуто організацію системи внутрішнього контролю в банках України. Наголошено на відсутності єдиної методики Національного банку щодо організації та функціонування системи внутрішньосистемного контролю. Це зумовлює зниження результативності та ефективності контрольних функцій. Запропоновано створення системи внутрішнього контролю за принципом контролю першого та другого рівнів, які доповнюють один одного, але є відокремленими та незалежними.

Ключові слова: внутрішній контроль, первинний, додатковий, оперативний контроль.

Однією з ключових подій початку ХХІ ст. стала світова фінансова криза, яка негативно вплинула на економіку та банківський сектор зокрема. Незважаючи на уроки, одержані цивілізованим світом під час попередніх криз, нинішній розвиток ситуації засвідчив неефективність існуючих систем контролю та аудиту банків, внаслідок чого банківський сектор у всьому світі зазнав відчутних втрат.

Система внутрішнього контролю завжди належала до найважливіших елементів операційної та управлінської структури банку. Глобалізація ринків, жорстка конкуренція, впровадження нових банківських операцій, розвиток інформаційних технологій призвели до істотного ускладнення банківської системи і водночас збільшили небезпеку ризиків для неї. Все це спричинює як ускладнення завдань внутрішнього контролю, так і зростання його значення в діяльності банку.

На сьогодні сфера внутрішнього контролю привертає все більшу увагу науковців та практиків, оскільки є у пошуку нових напрямів реалізації своїх цілей, які зможуть протидіяти багатьом ризикам у глобальній банківській сфері та економіці загалом. Цю проблематику у своїх працях досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці та практики, зокрема, А.М. Герасимович, Л.М. Кіндрацька, О.І. Кіреєв, С.М. Лобозинська, О.А. Петрик, О.М. Саракман, Г.І. Сп'як, Т.Л. Шпаковська, Н.П. Шульга та ін. Проте зазначені автори не розглядали питань доцільності єдиної методики Національного банку з функціонування системи внутрішньосистемного контролю та запровадження другого рівня контролю, який забезпечуватиме оперативне управління з боку Правління банку.

Метою роботи статті є дослідження базових засад функціонування та недостатньої ефективності внутрішньосистемного контролю та розроблення на цій основі пропозицій з перспектив подальшого розвитку цього виду контролю в банках.

Внутрішній контроль – це система організації роботи банку, до якої належать усі заходи, що вживаються банком для контролю за своїми активами, запобігання шахрайству, зведення до мінімуму помилок, перевірки точності та достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності, забезпечення ефективності операцій та додержання внутрішніх положень і вказівок керівництва.

Внутрішній контроль запроваджує Правління банку та здійснюють працівники всіх рівнів. Система внутрішнього контролю – це не просто процедури або внутрішні положення, які повинні виконуватися в певний момент часу. У банку немає окремих відділів чи підрозділів внутрішнього контролю. Ця система охоплює всі механізми контролю у банку, вона діє постійно і на всіх рівнях. Суб'єктом внутрішнього контролю виступає кожний працівник, кожний підрозділ банку.

Міжнародний стандарт аудиту №400 "Оцінка ризиків та внутрішній контроль" так визначає цю систему: "Система внутрішнього контролю – це спеціальні процедури, введені керівництвом (власниками, директором, головним бухгалтером) для недопущення або оперативного виявлення та усунення як випадкових, так і навмисних перекручень в обліку і звітності; забезпечення збереження майна організації" [5]. Професор А.М. Герасимович у підручнику "Облік та аудит у комерційних банках" характеризує внутрішньобанківський контроль як "...сукупність засобів і способів, за допомогою яких здійснюється контроль за правильністю виконання і відображення в обліку банківських операцій" [6, с. 224].

С.М. Лобозинська у навчальному посібнику "Облік і аудит у банку" визначає внутрішній контроль як "...процес, який здійснюють вищі органи управління та контролю банку, які визначають його політику, управлінський персонал вищого рівня та інші працівники, які достатньою мірою забезпечують досягнення фінансової ефективності банківських операцій, достовірність фінансової звітності, дотримання законодавства і вимог регулюючих органів" [3, с. 72]. О.М. Саракман характеризує внутрішній контроль як "...процес, що здійснюється Спостережною радою, менеджментом, персоналом банку для забезпечення досягнення таких цілей: ефективність і надійність операцій; надійність фінансових звітів; дотримання чинного законодавства та регламентів" [1, с. 60].

У наведених означеннях основну увагу звернено на дотримання чинного законодавства, достовірність звітності, збереження майна банку. Водночас, в них недостатньо враховано роль системи внутрішнього контролю у підтриманні рівня репутації, вирішенні конфлікту інтересів між працівниками та клієнтами банку, виконання функцій суб'єкта первинного фінансового моніторингу. На наш погляд, внутрішній контроль можна розглянути як контрольні заходи (політика, процедури тощо), прийняті Спостережною радою, Правлінням та іншими органами управління банку, які прямо чи опосередковано інтегровані у поточні операції банку та комп'ютерні інформаційні системи для досягнення таких цілей: підтримання надійної фінансової та управлінської звітності; забезпечення дотримання працівниками банку законодавчих і нормативних актів, внутрішніх норм та процедур; комплексного управління ризиками; підтримання високого рівня репутації банку як найістотнішого його капіталу; вирішення конфлікту інтересів між працівниками та клієнтами банку; повної ідентифікації усіх клієнтів та оперативного усунення випадків фінансових зловживань як працівниками банку, так і його клієнтами. Система внутрішнього контролю банків формується на:

- **розподілі обов'язків.** Для запобігання зловживань та розкрадань необхідним є розподіл обов'язків зі зберігання матеріальних цінностей та здійснення угод, їх обліку. У випадку, коли кожен відділ буде вести облік своєї діяльності повністю, то зростає небезпека надання ним неправдивих даних з метою зловживань;
- **наявності ефективних процедур санкціонування операцій.** Здійснення операцій має відбуватись за наявності рішень відповідальних осіб банку;
- **свочасному незалежному документуванні операцій.** У разі великого інтервалу часу між здійсненням операцій і фактом її обліку зростає ймовірність помилки;
- **фактичному контролю за майном та документацією.** Використання технічних засобів і процедур, що запобігають втраті, вилученню або неправомірній зміні облікової документації;
- **здійснення незалежних перевірок.** Це одна із функцій внутрішнього аудиту, який, здійснюючи незалежний контроль, оцінює якість внутрішнього контролю.

Оскільки на сьогодні Національним банком України не розроблено методичку організації та функціонування системи внутрішнього контролю у

комерційних банках, відповідальність за створення ефективної системи внутрішнього контролю, яка б забезпечувала вчасне виявлення тенденцій, що потенційно можуть загрожувати майбутній діяльності банку, несуть Спостережна рада та Правління банку. Основним внутрішнім документом, який визначає порядок здійснення внутрішнього контролю, є **Облікова політика банку**, ефективність якої забезпечує адміністрації банку виконання належним чином обов'язків з контролю.

Зважаючи на відсутність єдиних вимог з побудови банками системи внутрішнього контролю, пропонуємо власні підходи з організації та функціонування цієї системи. Внутрішній контроль доцільно поділити на **первинний та додатковий**. Первинний контроль здійснюється на етапі формування будь-яких документів операційними працівниками усіх підрозділів банку, а також на різних рівнях управління службою бухгалтерського обліку. Операційні співробітники є головними відповідальними за контроль своїх недоліків, ризиків. Види контролю, які вони виконують, можна розділити так:

- контроль, який здійснюють співробітники за операціями, що знаходяться в межах їх відповідальності, згідно з процедурами. Цей контроль полягає у тому, що кожний співробітник несе відповідальність за якість операцій, які він виконує;
- контроль, який здійснює керівник в межах операційних процедур. Керівник забезпечує ефективний контроль діяльності свого підрозділу.

Первинний контроль за операціями банку має здійснюватися за системою права першого, другого, контрольного та особистого підписів розрахункових та касових документів, а саме:

- право **першого** підпису належить керівнику банку або іншим уповноваженим особам;
- право **другого** підпису надається головному бухгалтеру банку та/або уповноваженим на це особам;
- право **контрольного** підпису первинних облікових документів означає надання повноважень на здійснення додаткового первинного контролю за бухгалтерськими операціями та надається керівникам відповідних підрозділів головного банку, регіональних управлінь, відповідальним виконавцям відділень банку;
- право **особистого** підпису належить відповідальним виконавцям, які, за їх службовими обов'язками, що регламентовані посадовими інструкціями, готують первинні документи щодо проведення певних операцій.

Додатковому контролю мають підлягати окремі операції, під час виконання яких існує вірогідність виникнення помилки і махінацій, наприклад, видача чекових книжок, операції з доходів і видатків банку, вкладні операції, закриття поточних і бюджетних рахунків, операції за сумами до з'ясування, виправні проводки та ін.

Аналіз систем внутрішнього контролю банків в Україні показує, що їх вищі органи управління мають у власному розпорядженні підрозділи контролю поточної діяльності, а саме:

1. **Загальні збори акціонерів банку** з метою контролю поточної діяльності мають у розпорядженні Ревізійну комісію.

2. **Спостережна рада** має власний орган оперативного управління та контролю – внутрішній аудит.

Водночас, **Голова Правління банку**, який несе повну узагальнену відповідальність за діяльність банку, може лише покладатись на добросовісність та професіоналізм різних служб банку, не володіючи при цьому оперативною інформацією про його діяльність. Натомість інформація про проблеми банку надходить до Голови Правління, здебільшого, за результатами перевірок внутрішнього та зовнішнього аудиту. На основі вказаного, на наш погляд, у системі внутрішнього контролю банків необхідно створити **другий рівень контролю** – як орган оперативного управління діяльністю з боку Правління банку.

Контроль другого рівня (періодичний) повинен здійснюватися спеціалізованим підрозділом, який підпорядковуватиметься лише Голові Правління та бути спрямованим на те, щоб впевнитися, що контроль першого рівня є вичерпним та підкріпленим достатніми доказами. Контролери мають бути незалежними і не задіяні прямо чи опосередковано в операціях, які вони перевіряють. Підрозділ, який здійснюватиме контроль другого рівня, можна назвати **підрозділом наступного або періодичного контролю**.

На наш погляд, методика перевірок може передбачати, що працівник наступного контролю заносить результати у спеціальні форми, оцінює підсумки перевірок відповідно до присвоєних рейтингів, надає коментарі до порушень і формує рекомендації з позиціями із незадовільними рейтингами.

Періодичність перевірок наступного контролю залежатиме від багатьох факторів, зокрема: рейтингу попередньої перевірки, плинності працівників певного підрозділу банку тощо. За наявності невисокого рейтингу періодичність може бути двічі на рік, а в інших випадках – один раз на рік. При цьому дати перевірок підрозділів мають бути конфіденційними для забезпечення раптовості.

Методика перевірки касового напряму, на наш погляд, має передбачати вибірку документів програмним методом, оскільки виключатиме можливість зловживання працівником наступного контролю. Проведення усуне можливість ухилитися від перевірки окремих операцій, де були зауваження, порушення.

Висновки. Отже, на часі є потреба в удосконаленні внутрішньосистемного контролю в банках, формування нової системи з виділенням в ній другого рівня, який здійснюватиме **періодичний** (наступний) контроль. Завдання другого рівня – забезпечити оперативне управління з боку Правління банку. У більшості випадків виявлені порушення, зловживання тощо є наслідком неефективності системи внутрішнього контролю першого рівня. З цієї причини запропонована організація внутрішнього контролю в банках має сприяти розвитку банківської системи за принципами безпечності, законності та ефективності усіх операцій.

Відсутність спеціалізованого підрозділу, який підпорядковуватиметься лише Голові Правління та буде спрямованим на те, щоб впевнитися, що контроль першого рівня є вичерпним та підкріпленим достатніми доказами,

позбавляє вищий орган управління банком – Правління – оперативного контролю за усіма напрямками діяльності. Тому створення системи внутрішнього контролю за принципом контролю першого та другого рівнів, які доповнюють один одного, але є відокремленими та незалежними, є тим кроком, який на сьогодні вкрай необхідний.

Література

1. Аудит у банках : навч. посібн. / Національний банк України / за заг. ред. канд. екон. наук О.М. Сарахман. – К. : Вид-во УБС НБУ, 2007. – 334 с.
2. Внутрішній аудит у банку : навч. посібн. / О.І. Кіреєв, О.С. Любунь, М.П. Кравець та ін. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 220 с.
3. Лобозинська С.М. Облік і аудит у банку : навч. посібн. / С.М. Лобозинська / за ред. проф. С.К. Реверчука. – К. : Вид-во "Знання", 2007. – 630 с.
4. Методичні вказівки щодо застосування стандартів внутрішнього аудиту в комерційних банках України: Затверджено Постановою Правління Національного банку України від 20.07.1999 р., № 358. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.bank.gov.ua/V_zakon/index_acts.htm.
5. Міжнародні стандарти контролю якості аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року / МФБ, Аудиторська палата України. – К. : Вид-во "Фенікс", 2010. – 635 с.
6. Облік та аудит у комерційних банках / А.М. Герасимович, Т.В. Кривов'яз, О.А. Мазур та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Герасимовича. – Львів : Вид-во "Фенікс", 1999. – 512 с.

Скаско О.І. Перспективы развития внутрисистемного контроля в банках

Рассмотрена организация системы внутреннего контроля в банках Украины. Отмечено отсутствие единой методики Национального банка по организации и функционированию системы внутрисистемного контроля. Это приводит к снижению результативности и эффективности контрольных функций. Предложено создание системы внутреннего контроля по принципу контроля первого и второго уровней, которые дополняют друг друга, но отделены и независимыми.

Ключевые слова: внутренний контроль, первичный, дополнительный, оперативный контроль.

Skasko O.I. Prospect of development of intrasystem control in banks

In the article organization of the internal checking system is considered in the jars of Ukraine. It is marked on absence of the unique method of the National bank in relation to organization and functioning of the intrasystem checking system. It predetermines the decline of effectiveness and efficiency of control functions. Creation of the internal checking system is offered after principle of control of the first and second level, which complement each other, but are separated and independent.

Keywords: internal control, primary, additional, operative control.

УДК 339.137.2:658.0+338.45

Доц. У.Р. Сухорська, канд. екон. наук –
Львівська КА

ВПЛИВ ПЛАНУВАННЯ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто основні підходи до планування збутової діяльності підприємства. Основну увагу приділено аналізу особливостей планування на підприємствах, які продають промислову продукцію. Рекомендовано враховувати перешкоди, які виникають під час планування на вітчизняних підприємствах та вплив планування на конкурентоспроможність підприємств.

Незважаючи на корисність маркетингового планування, окремі дослідження підтверджують недостатнє використання його на практиці. Так, зі 100 керівників найбільших компаній, що заявили про планування своєї діяльності, лише 10 % займались "всебічним плануванням". Решта 90 % використовували різноманітні форми прогнозування і планування бюджетів. Інший приклад, більшість компаній широко не використовують стратегічне маркетингове планування. При цьому 70 % компаній хоч і створюють плани, лише 10-14 % планів відповідають найпростішим вимогам теорії маркетингу [1, с. 100]. Збут товарів промислового призначення істотно відрізняється від збуту більшості споживчих товарів, це пояснюється як відмінностями у характері товарів, природі ринків товарів, так і специфікою споживачів цих товарів.

Основні відмінності між ринками товарів промислового призначення та споживчих товарів такі:

- широко застосовують прямі маркетингові канали, особливо це притаманно таким промисловим товарам, як основне обладнання, споруди і промислові послуги;
- роздрібну торгівлю у промисловому маркетингу переважно не використовують, винятком є тільки товари подвійного призначення, особливо під час їх закупівлі невеликими фірмами (наприклад, папір для друку факсимільних апаратів);
- переважна більшість операцій здійснюється за специфікаціями, технічною документацією, що пов'язано із значним ступенем стандартизації промислових товарів;
- конкретний учасник каналу спеціалізується на конкретних товарах промислового призначення;
- незалежні та залежні учасники каналів збуту мають значно вищий рівень кваліфікації як у технічних галузях, так і у сфері техніки продажів, що пов'язано з необхідністю продажу досвідченим організаціям-споживачам і у великих обсягах;
- збут товару може відбуватися шляхом його оренди, зокрема лізингу [2, с. 36].

Хоча багато організацій і застосовують методику SWOT-аналізу для планування своєї діяльності, дуже мало з них використовують її правильно і ефективно. Більшість компаній лише декларують використання ними маркетингового планування. У роботі ми узагальнили основні перешкоди для успішного здійснення стратегічного маркетингового планування.

Перешкоди під час планування розподілено на такі види:

- трудові (недостатня участь вищого керівництва, нестача міжфункціональної участі, недостатня підтримка керівництва);
- пізнавальні (знання і вміння, недостатні інновації, втрачені альтернативи);
- системи і процедури (недостатня увага під час здійснення маркетингового планування, прогнози без документального підтвердження, негнучкість у застосуванні основних постулатів, нестача тактики виконання планів, надто велика кількість деталей, нестача тактики виконання планів);
- ресурсні (нестача часу, нестача засобів (напр., для проведення досліджень ринку));
- культура організації (невідповідна організаційна структура, стадія розвитку організації, корпоративна політика, неефективна система оплати праці, культура, що подавляє нові ідеї);
- інформаційна (нестача інформації);